

ISSN 2707-3076 (Print)
ISSN 2709-8214 (Online)

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради

Науковий журнал Хортицької національної академії

Серія:
Педагогіка. Соціальна робота
Випуск 1(6)

Запоріжжя
2022

Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2022. Вип. 1(6).

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 24104-13944Р
Офіційний сайт видання <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/njKhNA>

Журнал внесено до групи "Б" Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук і доктора філософії (кандидата наук) зі спеціальностей 011 Освітні, педагогічні науки, 015 Професійна освіта, 016 Спеціальна освіта, 231 Соціальна робота (Наказ МОН України № 1017 від 27.09.21).

Журнал включено до пошукової системи відкритої наукометричної бази даних Google Scholar, Index Copernicus International, бази даних ICI World of Journals (Index Copernicus International), пошукової системи Open Ukrainian Citation Index (OUCI), до реферативної бази даних «Україніка наукова» та Українського реферативного журналу «Джерело». Журнал розміщений у каталозі Наукової періодики України Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та користується сервісами бази даних CrossRef.

Головний редактор:

Нечипоренко Валентина Василівна, доктор педагогічних наук, професор, ректор, Хортицька національна академія (Україна).

Заступник головного редактора:

Позднякова Олена Леонтіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, перший проректор, Хортицька національна академія (Україна).

Члени редакційної колегії:

Walery Okulicz-Kozaryn, dr. habil., PhD, MBA, Professor, Wrocław University of Environmental and Life Sciences (Poland).

Zenon Gajdzica, prof. dr hab., Ful Professor, professor, Uniwersytet Śląski w Katowicach (Poland).

Борисов Вячеслав Вікторович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дизайну, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна).

Вайнола Ренате Хейкіівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри соціальної педагогіки, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна)

Волошинов Сергій Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри інноваційних технологій та технічних засобів судноводіння, Херсонська державна морська академія (Україна).

Гевко Ігор Васильович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютерних технологій Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Україна).

Журавльова Лариса Станіславівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, Мелітопольський державний педагогічний імені Богдана Хмельницького (Україна).

Крашенінік Ірина Володимирівна, доктор філософії в галузі 01 Освіта/Педагогіка, асистент кафедри інформатики і кібернетики, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна).

Олексюк Наталія Степанівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти і менеджменту соціокультурної діяльності, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна).

Павленко Анатолій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії вищої освіти України, завідувач кафедри соціальної роботи, Хортицька національна академія (Україна).

Пахомова Наталія Георгіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка (Україна).

Харківська Алла Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри математики та фізики, проректор з науково-педагогічної роботи, комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Цибулько Людмила Григорівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна).

Відповідальний секретар:

Сташук Ольга Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, Хортицька національна академія (Україна)

Зовнішні рецензенти:

Чумакова Ксенія Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Хортицької національної академії (Україна).

Галієва Ольга Михайлівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти та психології Хортицької національної академії (Україна).

Кудінова Маргарита Сергіївна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти та психології Хортицької національної академії (Україна).

Червоненко Катерина Сергіївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи Хортицької національної академії (Україна).

Мосаєв Юрій Володимирович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи Хортицької національної академії (Україна).

*Схвалено рішенням Вченої ради Хортицької національної академії
Протокол № 8 від 29.06.2022*

ISSN 2707-3076 (Print)
ISSN 2709-8214 (Online)

Municipal Institution of Higher Education
«Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy»
of Zaporizhzhia Regional Council

Scientific Journal of Khortytsia National Academy

Series: Pedagogy. Social Work
Issue 1(6)

Zaporizhzhia
2022

Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work) : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others]. Zaporizhzhia : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education -Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy of Zaporizhzhia Regional Council, 2022. Iss. 1(6).

Certificate of state registration of the print media Series KB № 24104-13944P
Official website of the journal <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/njKhNA>

The journal is included in the List of scientific professional publications of Ukraine (category "B"), which can publish the results of theses for the degrees of Doctor of Science and Doctor of Philosophy (Candidate of Science) in the specialities 011 Educational, Pedagogical Sciences, 015 Professional Education, 016 Special Education, 231 Social work (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 1017 dated 27.09.21).

The journal is included in the search engine of the open database Google Scholar, Index Copernicus International, search engine of the citation database Open Ukrainian Citation Index (OUCI), in the databases ICI World of Journals, "Ukrainika Naukova" and the Ukrainian journal of scientific abstracts "Dzherelo". The journal is placed in the Catalog of Scientific Periodicals of Ukraine of the Vernadsky National Library of Ukraine; it uses services of the database CrossRef.

Chief editor:

Valentyna Nechyporenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rector of Khortytsia National Academy (Ukraine).

Deputy editor:

Olena Pozdniakova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, First Pro-rector of Khortytsia National Academy (Ukraine).

Members of the editorial board:

Gajdzica Zenon, Full Professor, Professor, University of Silesia in Katowice (Poland).

Walery Okulicz-Kozaryn, Dr. habil., PhD, MBA, Professor, Wrocław University of Environmental and Life Sciences (Poland).

Viacheslav Borysov, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Teaching Methodologies, Khortytsia National Academy (Ukraine).

Renate Vainola, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Social Pedagogy, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine).

Serhii Voloshynov, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Innovative Technologies and Technical Means of Navigation, Kherson State Maritime Academy (Ukraine).

Ihor Hevko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Computer Technologies, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine).

Larysa Zhuravlova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor at the Department of Preschool Education and Social work, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine).

Iryna Krasheninnik, Doctor of Philosophy in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy, Assistant at the Department of Information Science and Cybernetics, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine).

Nataliia Oleksiuk, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Social Work, Special Education and Management of Socio-Cultural Activities, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine).

Anatolii Pavlenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Full Member of the National Academy of Higher Education Sciences of Ukraine, Head of the Department of Social Work, Khortytsia National Academy (Ukraine).

Nataliia Pakhomova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Special Education and Social Work, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Ukraine).

Alla Kharkivska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Pro-rector for Scientific and Pedagogical Work of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Ukraine).

Liudmyla Tsybulko, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University» (Ukraine).

Executive secretary:

Olha Stashuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor at the Department of Social Work, Khortytsia National Academy (Ukraine)

External reviewers:

Ksenia Chumakova, Candidate of philological sciences, Assistant Professor of the Department of social and humanitarian disciplines, Khortytsia National Academy (Ukraine).

Olga Galieva, Candidate of Psychological Sciences, Assistant Professor at the Department of Special Education and Psychology, Khortytsia National Academy (Ukraine).

Marharyta Kudinova, Candidate of Psychological Sciences, Assistant Professor at the Department of Special Education and Psychology, Khortytsia National Academy (Ukraine).

Kateryna Chervonenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Social Work, Khortytsia National Academy (Ukraine).

Yuriy Mosaev, Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Work of Khortytsia National Training and Rehabilitation Academy, Zaporizhzhia Regional Council (Ukraine)

Approved by the Academic Council of the Khortytsia National Academy
Protocol № 8 of 29.06.2022.

The articles deal with the results of the latest theoretical and experimental research in the field of pedagogy and social work. Research covers the problems of general pedagogy and history of pedagogy, theories and methods of educational management, theories and methods of training, primary education, secondary education, vocational education, special education and social work.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Винарчик М. П. Роль інноваційних освітніх платформ у вивченні французької мови.....	7
--	---

РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Іваницький О. І., Іваницька С. Г., Сузанська Н. С. Поєднання компетентнісного, контекстного та акмеологічного підходів до магістерської підготовки майбутніх педагогів закладів вищої освіти.....	15
Лаппо В. В. Гуманістичні засади формування духовних цінностей студентів в умовах закладу вищої освіти.....	24
Лебедик Л. В. Втілення ідей Антона Макаренка у підготовку магістрів соціальної роботи.....	35
Олексюк Н. С. Формування соціальної відповідальності у майбутніх фахівців соціальної сфери як актуальна проблема.....	46
Стрельников В. Ю. Розвиток екологічної компетентності фахівців соціальної роботи у закладах неперервної освіти.....	52
Червоненко К. С. Використання віртуальної дошки Padlet у процесі дистанційного навчання закладів вищої освіти.....	62
Шеремет М. К., Супрун Д. М. Тенденції розвитку вищої школи України: цінності освіти у світовому та національному вимірах.....	71

РОЗДІЛ 3. СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

Валько Т. І. Напрямки формування уявлень про сім'ю у підлітків з інтелектуальними порушеннями... 79	79
Гура В. В., Воротинцева О. О. Проектування індивідуальної освітньої траєкторії студентів з функціональними освітніми труднощами спеціальності «музичне мистецтво» на матеріалах українського народнопісенного фольклору.....	87
Лупінович С. М., Лапшина І. С. Особливості дидактичного проектування електронних форм навчання в умовах інклюзивного освітнього процесу.....	95

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Бачинська М. В. Організаційно-методичні особливості педагогічної та соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді під час воєнних дій в Україні.....	104
Бойко Г. В., Овчарова В. С., Буренков В. О. Вплив групових заходів із популяризації волонтерства на інформованість і вмотивованість шкільної та студентської молоді.....	113
Котелевець А. М. Дослідження напрямів волонтерської діяльності під час російсько-української війни.....	123
Петрочко Ж. В., Денисюк О. М. Навчання та підтримка біологічних сімей з дітьми: сучасний досвід Чеської Республіки та України.....	131
Соляник М. Г. Актуальний дискурс організації соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.....	141
Файдюк О. В. Соціально-психологічна допомога жінкам, які зазнали насильства у воєнний час.....	149
Хижняк Л. М., Сичова В. В., Хижняк О. В. Уявлення про бездомних осіб як елемент комунікації з ними.....	156
Ящицак І. В. Діяльність студентської служби в університетах США як різновид соціальної підтримки студентів.....	170

CONTENTS

CHAPTER 1. GENERAL PEDAGOGY AND HISTORY OF PEDAGOGY

Mariya Vynarchyk The role of innovative educational platforms in the learning french language.....	7
---	---

CHAPETR 2. VOCATIONAL EDUCATION

Alexander Ivanitsky, Svitlana Ivanytska, Nadiia Suzanska Combination of competence, context and acmeological approaches to the master's training of future teachers of higher education institutions.....	15
Violetta Lappo Humanistic principles of forming spiritual values of students in higher education institutions.....	24
Lesia Lebedyk Implementation of Anton Makarenko's ideas in the training of masters of social work.....	35
Nataliia Oleksiuk Theoretical bases of forming social responsibility of future specialists in the social sphere.....	46
Viktor Strelnikov Development of ecological competence of social work specialists in continuing education institutions.....	52
Kateryna Chervonenko Using padlet virtual board in the process of distance learning in higher education institutions.....	62
Mariia Sheremet, Dariia Suprun Higher education development trends in ukraine: values of education in global and national dimensions.....	71

CHAPTER 3. SPECIAL EDUCATION

Tatiana Valko Formation of family perception in adolescents with intellectual disorders as a psychological and pedagogical problem.....	79
Victoriia Hura, Olena Vorotyntseva Design of individual educational trajectory of students with special educational needs of the specialty «music art» on the material of ukrainian folklore.....	87
Svitlana Lupinovych, Iryna Lapshyna Features of didactic design of electronic forms of education in inclusive educational institutions.....	95

CHAPTER 4. SOCIAL WORK

Maryna Bachynska Organizational and methodological peculiarities of pedagogical and social-psychological rehabilitation of children and youth during the military events in Ukraine.....	104
Hanna Boiko, Valeriia Ovcharova, Vladyslav Burenkov The effect of group events promoting volunteering on the awareness and motivation of school and higher education students.....	113
Kotelevets Anastasiia Research of volunteer activities during the Russian-Ukrainian war.....	123
Zhanna Petrochko, Olena Denysiuk Education and support for biological families with children: modern experience of the Czech republic and Ukraine.....	131
Maryna Solianyuk Social support for internally displaced families.....	141
Olena Faidiuk Social and psychological assistance to women who survived violence in war.....	149
Larysa Khyzhniak, Viktoriia Sychova, Oleksandr Khyzhniak The image of the homeless as an element of communication with them.....	156
Iryna lashchyshchak Technologies of social support for students in us universities.....	170

volunteering schools, which are held in "Caritas Zaporizhzhia Charitable Fund" to inform and motivate school and higher education students to volunteering. On the basis of this, the authors have considered and singled out the most effective forms of group informing social work and its stages with these age groups for their education before volunteering. The fact that the information work is more effective for the schoolchildren than for higher education students is determined. It is important for the students that volunteering meets their interests, provides an opportunity to develop their skills and contacts that are important in their future professional activities. The authors determine the perspective of further research taking into account the development of youth volunteering in the conditions of martial law in Ukraine associated with military aggression.

Key words: social work, volunteering activity, group work, schoolchildren, student youth.

Авторський внесок кожного із співавторів: Бойко Г. В. – 40 %, Овчарова В. С. – 30 %, Буренков В. О. – 30 %.

Стаття надійшла до редакції / Received 30.05.2022

Прийнята до друку / Accepted 15.06.2022

Унікальність тексту 99 % (Unicheck ID1012314546)

© Бойко Ганна Валентинівна, Овчарова Валерія Сергіївна, Буренков Владислав Олександрович, 2022

DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-6-15>
УДК 364-322:001.891]:355.01(470+477)

Анастасія Михайлівна Котелевець
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-0177-0440>
аспірантка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Київський університет імені Бориса Грінченка, Інститут людини
м. Київ, Україна,
a.kotelevets.asp@kubg.edu.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМІВ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У науковій статті акцентується увага на зміні характеру волонтерства, зокрема, – зростання волонтерських ініціатив та індивідуального волонтерства після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року. Для визначення пріоритетних напрямів волонтерської діяльності в зазначеній конкретно-історичній ситуації було здійснено критеріальний аналіз кількісних даних соціологічних досліджень: «Ставлення молоді до участі у волонтерській діяльності» (2016 р.), «Восьмого загальнонаціонального опитування: адаптація українців до умов війни» (2022 р.); загальнонаціональне дослідження компанії GfK Ukraine щодо стану волонтерства в Україні (на замовлення Організації Об'єднаних Націй у грудні 2014 року). На підставі осмислення та узагальнення даних цих досліджень репрезентовано актуальні характеристики провідних напрямів волонтерської діяльності після повномасштабного вторгнення 2022 року.

Ключові слова: волонтерська діяльність, волонтерство, волонтер, соціальна активність, молодь, російсько-українська війна.

Вступ. Волонтерська діяльність набирає обертів з кожним роком незалежності України, зокрема, з 2014 року волонтерство перелаштувалось на потреби, що виникли у

зв'язку з війною Росії проти України. Після повномасштабного вторгнення на територію України 24 лютого 2022 року волонтерська діяльність отримала нові виклики та завдання.

Після загострення російсько-української війни, з 24 лютого 2022 року, багато людей приєдналися до волонтерського руху. Люди почали самостійно об'єднуватись та надавати допомогу. За результатами «Восьмого загальнонаціонального опитування: адаптація українців до умов війни» від 6 квітня 2022 року (рис. 1), майже 80% респондентів тим чи іншим чином беруть участь у захисті країни. Всього в опитуванні взяло участь 1200 респондентів. Фінансово захисту країни допомагають 45 % респондентів, волонтерять й допомагають

населенню та військовим 35 % опитаних, в інформаційній протидії збройній агресії беруть участь 18 % та працюють у критичній інфраструктурі 13 % респондентів, беруть участь в територіальній обороні 3 % або, як військові – 3 % (*Восьме загальнонаціональне, 2022*). Важливо, що вибірка є репрезентативною за віком, статтю і типом поселення. Метод опитування: телефонні інтерв'ю з використанням комп'ютера – Computer Assisted Telephone Interviewing. Помилка репрезентативності дослідження з довірчою імовірністю 0,95: не більше 2,8 %.

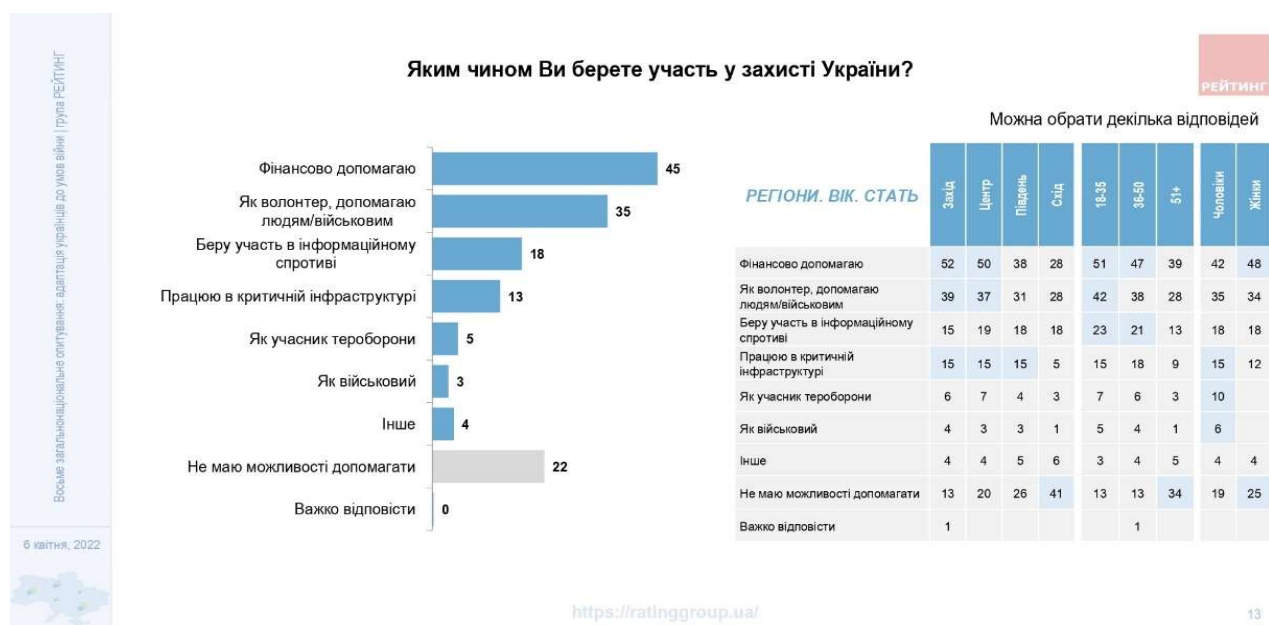

Рис. 1. Відповіді респондентів на питання «Яким чином Ви берете участь у захисті України» (Восьме загальнонаціональне опитування, 2022)

Якщо розглядати вікову категорію «молодь», зокрема, молодь саме студентського віку, то волонтерством займаються 42 %, тобто майже кожен другий, що свідчить про загальнодержавну тенденцію залученості молоді до волонтерської діяльності (*Зайнятість молоді, 2017*).

Волонтерська діяльність як феномен та засіб соціальної активізації особистості осмислена у роботах багатьох українських та зарубіжних учених. Так, мотивацію та напрями волонтерської діяльності, історію волонтерського руху в Україні від зародження до волонтерства в умовах війни висвітлюють у своїх роботах науковці – Т. Лях та Т. Спіріна (2021). Аналіз ролі волонтерських

організацій як основи демократичного громадського сектору здійснив П. Бондаренко (2022), а М. Матяш (2017) відслідив взаємозалежність із розбудовою суверенітету нашої країни. Різні аспекти співпраці держави та волонтерів із допомоги віськовослужбовців вивчала В. Бурдяк (2018). Компаративне дослідження волонтерських практик здійснили Д. Горєлов та О. Корнієвський (2015). Різні аспекти менеджменту волонтерської діяльності розкрили у своєму дослідженні Т. Сила та Т. Лях (2020), молодіжні волонтерські програми у громадах, прилеглих до районів, де точаться бойові дії, вивчала група авторів Т. Лях,

М. Лехолетова, А. Котелевець, Т. Спіріна та О. Швед (2022). Проблему підготовки майбутніх фахівців до організації волонтерської діяльності підрастаючого покоління досліджувала К. Червоненко (2020). Усі представлені дослідження наголошують на думці, що волонтерство є проявом соціальної активності українців, яка не вщухає з плином війни. Саме завдяки волонтерам покривається багато потреб армії, внутрішньо переміщених осіб та українців, які опинилися в скрутному становищі через воєнні дії. Проте повномасштабне вторгнення у 2022 році зумовило зміни в характері та напрямках волонтерської діяльності, що потребує продовження дослідно-пошукової роботи. Цьому і присвячена наша публікація.

Мета статті – проаналізувавши дослідження щодо волонтерського руху під час російсько-української війни, визначити характер змін волонтерства в Україні та висвітлити напрями волонтерської діяльності, які з'явилися після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року.

Методи дослідження. У ході дослідження використано комплекс методів: аналіз, синтез, систематизація, порівняння та узагальнення наукової та навчально-методичної літератури. Описовий та порівняльний – для висвітлення результатів проведених досліджень.

Виклад основних результатів наукового дослідження. Соціальна активність, як зазначає О. Безпалько (2012), це динамічне утворення, суб'єктом і носієм якої виступає людина. Соціальна активність має різний ступінь прояву та залежить від співвідношення між соціальними обов'язками особистості в суспільно значущій діяльності та суб'єктивними установками на діяльність. На думку вченої, саме завдяки системі зв'язків людини з навколишнім соціальним середовищем відбувається розвиток соціальної активності. Остання проявляється як здатність діяти свідомо, не лише пристосовуючись до зовнішнього середовища, але й цілеспрямовано змінюючи його. Одним з проявів соціальної активності є волонтерство.

Відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність» волонтером може бути особа, яка добровільно, безкорисливо та

усвідомлено здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання послуг, ґрунтуючись на принципах законності, гуманності, гласності, рівності та здійснюється для досягнення суспільно значимих цілей. Акцентується, що волонтерська діяльність це добровільна, соціально спрямована неприбуткова діяльність, здійснювана волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги (*Про волонтерську діяльність*, 2011).

Науковці зазначають, що волонтерство – це одна з підвалин громадянського суспільства. Волонтери стали невід'ємною частиною громадських організацій і благодійності взагалі, саме завдяки ним відбувається якісний суспільний контроль за діями влади та бізнесу. Волонтерство є одним із дієвих механізмів вирішення проблем та потреб громади, де діють волонтерські програми та реалізуються ініціативи (*Менеджмент волонтерських програм*, 2020, с.14). У сучасних реаліях волонтерська діяльність є саме тим механізмом, який не лише допомагає частково вирішувати проблеми, що виникають у Збройних сил України чи у внутрішньо переміщених осіб, а повністю закриває потреби суспільства в певних аспектах даних категорій.

Світова спільнота сприймає волонтерський рух як важливу діяльність суспільства, що дозволяє зберегти загальнолюдські цінності, реалізувати права та свободи, а також обов'язки громадян, допомагаючи усвідомити власний потенціал, і відкриває можливості особистісного зростання. Всесвітня Декларація Волонтерства визначає волонтерську діяльність як фундамент громадянського суспільства, котрий у кризові періоди життя набуває вагомого значення, спрямувавши зусилля для підтримки людей, що опинилися в складних життєвих обставинах. Важливим стає забезпечення маломобільних категорій населення предметами першої необхідності та допомога у побуті; «заповнення» прогалин державної соціальної політики, зокрема за рахунок швидкого надання ефективної адресної соціальної допомоги, що відповідає потребам і запитам бенефіціара; поширення гуманістичних та альтруїстичних ідей та настроїв у громаді тощо. Ідея соціального служіння,

надання безплатної допомоги тим, хто її потребує, активне залучення громадян до суспільно-корисної діяльності, зокрема надання допомоги постраждалим в результаті стихійних лих, екологічних, промислових, гуманітарних катастроф, соціальних, національних, релігійних конфліктів і протистоянь, сприймаються в розвинутих країнах як цілком буденне явище (Горелов, Корнієвський, 2015).

Думку про те, що волонтери мають діяти гнучко та швидко, реагувати на виклики сучасності, підтримують автори статті «Development of youth volunteer programs in the condition of the COVID-19 pandemic in the communities, neighboring to the area of the joint forced operation in the east of Ukraine» (Liakh, Lekholetova, Kotelevets, Spirina, Shved, 2021), адже масштабне вторгнення сталося саме під час світової пандемії, і соціальна активність, що була налаштована на допомогу постраждалим від COVID, мала швидко переорієнтуватися на допомогу постраждалим через війну. З 2014 року ситуація у постраждалих унаслідок конфлікту Луганській та Донецькій областях на сході України продовжує негативно впливати на життя понад п'яти мільйонів людей. Люди в постраждалих районах стикаються із проблемами фізичного і психічного стану, які пов'язані з обстрілами, руйнуванням житлових будинків і об'єктів цивільної інфраструктури, обмеженим доступом до соціальних послуг, обмеженою свободою пересування. Також існують проблеми, пов'язані з низкою нормативно-правових актів, що в ситуації конфлікту призводить до виникнення гуманітарних потреб. Нарешті, люди стикаються з проблемами щодо їхньої здатності до відновлення та відбудови, пов'язаними як із забезпеченням соціальної єдності, так і з впровадженням соціальних програм у сфері розвитку, використовуючи спроможності місцевих та загальнодержавних органів. Сьогодні усі вищезазначені проблеми масштабувалися на всю територію країни.

Під час Всеукраїнського соціологічного дослідження «Ставлення молоді до участі у волонтерській діяльності» соціолог М. Красій (2016) отримав наступні результати, що відображають соціальну активність молоді через

призму волонтерської діяльності. У дослідженні брали участь 16029 респондентів: 8976 жінок (56 %) та 6732 чоловіків (42 %); 321 респондент (2 %) не вказав статі. Розподіл респондентів за віковим показником був таким – найбільшу групу становили респонденти віком 15–19 років (6892). Другою за чисельністю була група учасників віком 25–35 років (4327); третьою – група віком 20–24 роки (2564); найменшою – група віком 10–14 років (1442). Крім того, 801 людина не вказала свого віку.

Під час дослідження респондентам було поставлено 13 запитань, розглянемо декілька з них, які безпосередньо стосуються теми нашого дослідження.

На відкрите запитання «Що таке, на Вашу думку, волонтерство?», найчастіші відповіді були наступними:

- добровільна неприбуткова діяльність, яка передбачає допомогу особам, які опинилися в складних життєвих обставинах, потребуючи допомоги фахівців;
- спосіб підтримки, піклування, надання допомоги членам громади; міжособистісна взаємодія для прийняття колективних рішень щодо подолання проблеми;
- надання допомоги малозабезпеченим, безробітним, багатодітним, бездомним, безпритульним, тим, хто знаходиться в скрутному становищі, без якоїсь власної вигоди;
- неприбуткова діяльність громадян, які надають добровільну соціальну та фінансову допомогу в різних сферах громадського життя людям, що потребують підтримки.

На запитання «Чому Ви зараз не займаєтесь волонтерством?», дослідники просили відповісти респондентів, які були волонтерами раніше або хотіли б займатися волонтерством у майбутньому.

Відносна більшість респондентів (3457 або 49 %) обрала варіант «немає часу»; 1410 (20 %) зазначили, що вони «морально, психологічно не готові» до участі у волонтерському русі; 846 (12 %) респондентів не займаються волонтерством, тому що не знають, як це здійснити і куди звертатися; 564 респондента (8 %) не хочуть бути волонтерами внаслідок відсутності винагороди; 423 (6 %) вважають, що і

без них достатньо волонтерів. Найменшою популярністю користувався варіант «закінчилися акції, у яких брав участь» (352 або 5 %).

На замовлення Організації Об'єднаних Націй у грудні 2014 року компанія GfK Ukraine провела загальнонаціональне дослідження стану волонтерства в Україні. Згідно з висновками дослідження 23 % українців мали досвід волонтерства, із них 9 % почали займатись волонтерством протягом останнього року. Саме у 2014 році для 70 % волонтерів основним напрямом стала допомога армії та пораненим. Також важливим є те що загалом українці вважають, що волонтерський рух відіграє значну роль у суспільних процесах: 62 % відзначають роль волонтерів у політичних змінах останнього року, 85 % схильні вважати, що волонтерський рух допомагає зміцненню миру, а 81 % визначають волонтерський рух обов'язковою складовою громадянського суспільства (Матяш, 2017).

Таким чином, бачимо, що більшість волонтерів мали досвід волонтерства раніше, зокрема під час війни. Російське повномасштабне вторгнення в Україну дало поштовх усім доєднатися до лав волонтерів повторно, про це також свідчать дані від Міжнародного молодіжного проєкту U-Report Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ). Дослідження дають такі показники – з 3601 респондентів 9 % зазначили, що доєдналися до волонтерства під час війни. Серед них респонденти віком 20-24 – 8%, 25-30 років – 9%, 31-34 роки – 10% і респонденти віком 35 та більше – 18% (UReport, 2022). Підтверджує активний ріст волонтерського руху, у своєму інтерв'ю Громадському радіо, й політична аналітикиня Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва – Поліна Бондаренко (2022). Було анонсовано проведення опитування з представниками волонтерського сектору, у якому увагу зосереджують на потребах, з яким стикаються волонтери на війні. Також аналітикиня зазначає, що більшість українських волонтерів та волонтерок мали досвід такої діяльності ще з 2014 року.

У статті «Cooperation between the state and civil society in providing volunteer support for the ATO soldiers in the east of Ukraine» В. Бурдяк (2018)

наголошує, що волонтерство в Україні, яке набуло широкого поширення під час АТО, далеке від класичного розуміння цього явища. Волонтерство АТО – це не лише прояв відданої активності патріотів на підтримку бійців та елемент самоорганізації нашого суспільства, але й нова суспільна потреба. Цей напрямок волонтерства виник з початком Антитерористичної операції на сході України та орієнтується на надання підтримки двома способами: допомога українським воїнам та тим, хто постраждав; допомога внутрішньо переміщеним особам, які були змушені покинути Крим та Донбас (Burdiaк, 2018, с. 112–124), на разі волонтерство під час війни значно розширило свою географію. Допомогу нині потребують не лише на сході країни, допомога волонтерів наразі необхідна без перебільшень по всій території України.

Д. Горелов та О. Корнієвський у межах своєї аналітичної доповіді «Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики» (2015) охарактеризували сучасне становище українського волонтерства в умовах зовнішньої агресії. Учені зазначають, що умовно весь спектр волонтерських проєктів можна розділити за видами діяльності, цілями та завданнями, які вони покликані вирішити.

На основі результатів опублікованих досліджень нами були систематизовані характеристики напрямів діяльності волонтерів під час війни (див. табл. 1), які відображають ситуацію станом на квітень 2022 року.

Волонтерську діяльність після повномасштабного вторгнення було переорієнтовано на потреби та запити українців під час війни. Кожен із запропонованих напрямів волонтерської діяльності існував до 2014 року, а також розвивався до 2022 року. Проте саме після 24 лютого 2022 року діяльність кожного з цих напрямів стала спрямована безпосередньо на подолання наслідків війни по всій території України.

Волонтерство гуманітарного напрямку наразі є наймасштабнішим за всю історію незалежності України. Кількість внутрішньо переміщених осіб зростає через ведення активних бойових дій –

волонтери допомагають ВПО отримати все необхідне на місцях.

Екологічне волонтерство стало дуже актуальним, особливо це стосується звільнених від окупації територій України. Безліч міст та селищ, що перебувають під постійними обстрілами, потребують допомоги в подоланні наслідків руйнації й налагодженню та відновленню екосистем.

Збереження історичних пам'яток та культурного надбання країни стало справою кожного українця, адже мета загарбників знищити українську культуру на будь-якому рівні. Натомість – українці об'єдналися і не лише зберігають історію країни, а й створюють нові твори мистецтв різних рівнів від пісень і малюнків до масштабних виставок по всьому світу.

Таблиця 1

Напрями діяльності волонтерів під час війни

Напрямок	Реалізація під час війни
Гуманітарна направленість	Наразі найширший спектр діяльності волонтерів в Україні. Цей напрям зараз розкривається через допомогу внутрішньо переміщеним особам, зокрема соціально-консультативні та правозахисні послуги, психологічна підтримка. Соціальний супровід сімей, що опинилися в складних життєвих обставинах, допомога в знаходженні прихистку, їжі та засобів гігієни, предметів побуту та навіть роботи.
Екологічне спрямування – збереження довкілля, подолання наслідків техногенних аварій.	Сьогодні екологічні наслідки перебування російських військових на території України вражають. Фахівчині відділу клімату О. Омельчук та С. Садогурська, Центру екологічних ініціатив «Екодія», у публікації на сайті організації, зазначають, що після війни ми будемо пожинати плоди бойових дій – руйнування екосистем, забруднення ґрунтів, зменшення біорізноманіття, зростання кількості шкідників у лісах. Вже зараз обстріли об'єктів промисловості та інфраструктури призводять до пожеж, які спричиняють додаткове забруднення повітря, ґрунту та води. Розлите паливо, зруйнована техніка та відпрацьована зброя, підірвані ракети – все це забруднює ґрунт та ґрунтові води хімічними речовинами та важкими металами. Частково з наслідками уже працюють волонтери та допомагають довкіллю відновлювати свої ресурси.
Збереження історичних пам'яток, культурного надбання країни у його матеріальних і нематеріальних проявах.	Збереження музеїв – вивезення експозицій з-під обстрілів і у той же час створення нових, що вражають своєю силою – усе це також частково або повністю лягає на плечі волонтерів.

Отже, кожен із запропонованих напрямів волонтерської діяльності наразі є актуальним для України та гнучко реагує на виклики та суспільні запити, що змінюються.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження волонтерської діяльності під час російсько-української війни вказують на значне зростання кількості охочих стати волонтерами саме після повномасштабного

вторгнення Росії в Україну. Соціальна активність молоді виражається не лише через пряму волонтерську діяльність, а й через опосередковану: інформаційна війна, підтримка громад та військових на фізичному та психологічному рівнях. Волонтерська діяльність вийшла на новий рівень, про що свідчать результати соціологічних досліджень різних організацій. Саме волонтери частково або

References

- Bezpalko, O. V. (2012). Development of social activity of the individual in the children's association. *Bulletin of Psychology and Pedagogy* (8). http://www.psyh.kiev.ua/Zbirnik_nauk_prats_-Vypusk_8. (ukr).
- Bondarenko, P. (2022, May 11). Volunteer organizations today are the bridgehead of a strong public sector in the future. *Democratic Initiatives Foundation*. <https://dif.org.ua/article/volonterski-organizatsii-nini-platsdarm-silnogo-gromadskogo-sektori-u-maybutnomu-polina-bondarenko> (ukr).
- Burdiak, V. (2018). Cooperation between the state and civil society in providing volunteer support for the ATO soldiers in the east of Ukraine. *Studium Europy Środkowej i Wschodniej – Półrocznik Wydawnictwo*, (9), 112–124. https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/Studium-Europy-Srodkowej-i-Wschodniej-NR9-czerwiec-2018_1-1.pdf (eng).
- Chervonenko, K. S. (2020). Contents and forms of practical training for future social workers to organize students' volunteer activities. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)* : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others] : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council, Iss. 1(2). 147–154 <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-2-15> (ukr).
- Horielov, D., & Kornievskiy, O. (2015). *Volunteer movement: world experience and Ukrainian civic practices: analytical help*. NISS (ukr).
- Krasiy, M. (2016). Attitude of young people to participate in volunteering (Results of the All-Ukrainian sociological survey). *Bibliosvit: inform. Spring*, 1 (57), 45–55. (ukr).
- Law of Ukraine on Volunteering № 5073 – VI*. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (Access: 10.05.2021). (ukr)
- Liakh T., Lekholetova M., Kotelevets A., Spirina T., & Shved, O. (2021). Development of youth volunteer programs in the condition of the Covid-19 pandemic in the communities, neighboring to the area of the joint forced operation in the east of Ukraine. *The Scientific Journal of Rezekne Academy of Technologies, (3), Society. Integration. Education* : Proceedings of the international scientific conference, May 28th – 29th, 316–326. <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6334>. (eng).
- Matyash, M. (2017, October 14). *Ukrainian volunteering is a unique phenomenon. We owe our sovereignty to it*. UKRINFORM. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html>. (ukr).
- Sociological Group "Rating". (2022, April 6). *Eighth nationwide poll: adaptation of Ukrainians to the conditions of war*. https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1200_ua_042022_v____i_press.pdf. (ukr).
- Syla, T. I., & Lyakh, T. L. (Eds.). (2020). *Management of volunteer programs: a guide for preparations volunteer managers program* : Obnova-Kompani (ukr).
- URReport (2017, October 14). *Youth employment during the war*. <https://ukraine.ureport.in/opinion/5652/> (ukr).

RESEARCH OF VOLUNTEER ACTIVITIES DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Kotelevets Anastasiia, PhD Student, Borys Grinchenko Kyiv University, Institute of Human Sciences, Kyiv, Ukraine, e-mail : a.kotelevets.asp@kubg.edu.ua

Volunteering is gaining momentum with each year of Ukraine's independence. Since 2014, volunteering has shifted to the needs of the war. On February 24, 2022, the war moved into a phase of a full-scale invasion of Ukraine, and volunteering confronted new challenges and tasks.

The article reveals the meaning of the concepts of «volunteering» and «social activity». One of the manifestations of social activity is volunteering. Researchers note that volunteering is one of the foundations of civil society, as without the participation of volunteers, it is difficult to imagine public organizations and charity in general. Volunteering is one of the effective mechanisms for solving the problems and needs of the community, where volunteer programs and initiatives are implemented.

The article considers the data of the All-Ukrainian sociological research “Attitudes of young people to participation in volunteering”, conducted by the sociologist M. Krasiy. The analytical report of D. Horielov and

O. Kornievskiy – “Volunteer movement: international experience and Ukrainian civic practices” has been analyzed in this research study. On its basis, we created own table with the types of volunteer activities during the Russian-Ukrainian war. The table considers humanitarian projects, environmental projects, as well as cultural and historical initiatives.

The data of the “Eighth National Survey: Adaptation of Ukrainians to the Conditions of War” from the “Rating” Sociological Group were considered. According to it almost 80 % of respondents participate in one way or another in defending the country, including 35 % volunteering, and helping people/military. The article also deals with the study of the International Youth Project of the United Nations Children's Fund (UNICEF) - U-Report, on volunteering during the war. At the request of the United Nations, in December 2014, the company “GfK Ukraine” conducted a nationwide survey of volunteering in Ukraine. According to the survey, 85% believe that the volunteer movement helps to strengthen peace, and 81% tend to consider the volunteer movement a necessary part of civil society. The main activity of volunteers in 2014 was to help the Ukrainian army and the wounded - 70% of volunteers were involved in this kind of activity.

Keywords: volunteer activities, volunteer movement, volunteer, social activity, youth, Russian-Ukrainian war.

Стаття надійшла до редакції / Received 20.05.2022
Прийнята до друку / Accepted 15.06.2022
Унікальність тексту 97 % (Unicheck ID1012198819)
© Котелевець Анастасія Михайлівна, 2022.

DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-6-16>
УДК: 37.018.262:371.213.3

Жанна Василівна Петрочко
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-4413-1243>
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна
z.petrochko@kubg.edu.ua

Олена Миколаївна Денисюк
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-5108-8370>
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна
o.denysiuk@kubg.edu.ua

НАВЧАННЯ ТА ПІДТРИМКА БІОЛОГІЧНИХ СІМЕЙ З ДІТЬМИ: СУЧАСНИЙ ДОСВІД ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА УКРАЇНИ

У науковій статті актуалізовано значення навчання та підтримки біологічних сімей з дітьми для забезпечення благополуччя дитини та сім'ї. Здійснено опис кращого досвіду й інновацій щодо підвищення батьківського потенціалу в Чеській Республіці та Україні. Схарактеризовано різні спеціальні навчальні програми в Чеській Республіці, спрямовані на підтримку вразливих сімей з дітьми, зміцнення цінностей сім'ї, висвітлено проєктну діяльність сімейно-громадського центру в м. Острава. Розкрито сутність та особливості впровадження в Україні соціальної послуги «Школа батьківської компетентності». Акцентовано увагу на змісті такої послуги, напрямах підготовки до

**НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ ХОРТИЦЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
SCIENTIFIC JOURNAL OF KHORTYTSIA NATIONAL ACADEMY
(СЕРІЯ: ПЕДАГОГІКА. СОЦІАЛЬНА РОБОТА)**

*Журнал розміщує статті двома мовами: українською та англійською.
Періодичність наукового видання: 2 рази на рік.*

*Думки авторів не завжди збігаються з точкою зору редакції.
За достовірність фактів, цитат, імен, назв та інших відомостей відповідають автори.*

*Літературний редактор (українська, російська мови) – Н. В. Руколянська, к.філол. н.
Літературний редактор (українська, російська мови) – О. Ф. Фурман, к.філол. н.
Літературний редактор (англійська мова) – Б. В. Корнелюк, к.філол. н.
Комп'ютерна верстка та макет – П. В. Демченко.
Дизайн обкладинки – Т. В. Геворкян-Тарасова.*

*Підписано до друку 28.09.22 р.
Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Arial Narrow. Друк Riso.
Умов. др. арк. 21,39. Наклад 70 пр.*

*Видавництво комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради
Україна, 69017, м. Запоріжжя, вул. Наукового містечка, 59.
Свідоцтво: ДК №7031 від 27.12.2019 р. тел./факс: (061)283-20-01, (061)283-20-05.
E-mail: p26052017@gmail.com E-mail: info@khnnra.zp.ua
Сайт: khnnra.edu.ua*

Усі права захищені. Повний або частковий передрук дозволено лише за згодою авторів і редакції.
При передрукуванні обов'язковим є посилання на наукове видання
«Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy»
(Серія: Педагогіка. Соціальна робота).